

Brexit, NATO a európska bezpečnosť: viac chaosu, aj príležitosti

Barbora Hrozenská

Odchod Spojeného kráľovstva z Európskej únie obmedzí možnosti Britov formovať bezpečnostnú a obrannú politiku EÚ. Bude si Británia túto „stratu“ kompenzovať aktívnejším členstvom v NATO a ovplyvní brexit budúcnosť vzťahov Únie so Severoatlantickou alianciou?

Brexit bude mať vplyv aj na vzťahy EÚ a NATO.

Hoci boli dôvody vzniku a úlohy EÚ a NATO pôvodne rozdielne, v súčasnosti sa ich členská základňa, ale aj niektoré aktivity v oblasti bezpečnostnej politiky, prekrývajú. Únia už dávno nie je len hospodárskym spoločenstvom. V nadväznosti na Petersberské úlohy (1992), deklaráciu zo Saint-Malo (1998), dohody Berlín Plus (2003) a napokon Lisabonskú zmluvu (2009), rozširuje Únia svoje aktivity aj o oblasť bezpečnostnej spolupráce. Pod hlavičkou EÚ v roku 2020 vo svete prebiehalo 6 vojenských a 11 civilných misií a operácií, Únia pracuje na vytvorení európskej obrannej priemyselnej a technologickej základne (EDITB) a Globálna stratégia EÚ (2016) kladie dôraz na budovanie európskej strategickej autonómie v oblasti obrany (čo je v súčasnosti skôr ambícia vybraných štátov, než reálne uskutočniteľná a zdrojovo krytá alternatíva). Aj keď je brexit prioritne o vystúpení Spojeného kráľovstva z EÚ (podľa Dohody o vystúpení má prechodné obdobie po brexite trvať do 31.12.2020), do veľkej miery bude mať dopad aj na budúcnosť vzťahov Európskej únie s NATO.

Brexit ako katalyzátor pre zapojenie NEEA* do projektov EÚ

V októbri 2020 vyšla aktuálna správa o výdavkoch členských štátov NATO na obranu. Spomedzi európskych členov NATO vyčleňuje na obranu viac ako 2% HDP len 5 krajín.

UK je po USA štátom s druhými najvyššími obrannými výdavkami v NATO (v absolútnych číslach).

Okrem Spojeného kráľovstva (2,11%) sú to Grécko (2,47%), Litva (2,07%), Poľsko (2,02%) a Estónsko (2,00%). Spojené kráľovstvo je so sumou 60,3 mld. USD za rok 2018 v absolútnych číslach štátom s druhými najvyššími výdavkami na obranu v rámci NATO, hneď za USA (672,2 mld. USD/2018) a jeho obranné výdavky budú s vysokou pravdepodobnosťou ďalej rásť. Koncom novembra 2020 britský premiér Boris Johnson ohlásil navýšenie rozpočtu Spojeného kráľovstva na obranu o sumu 18,5 miliardy eur, ktorá bude prerozdelená na štyri roky. Odchodom UK tak Únia stráca britské finančné zdroje, efektívne nasaditeľný vojenský potenciál, ale

EU aj NATO	EU non NATO	NATO non EU
Belgicko	Cyprus	Albánsko
Bulharsko	Fínsko	Čierna hora
Chorvátsko	Írsko	Island
Česko	Malta	Kanada
Dánsko	Rakúsko	Nórsko
Estónsko	Švédsko	Severné Macedónsko
Francúzsko		Turecko
Grécko		UK
Holandsko		USA
Litva		
Lotyšsko		
Luxembursko		
Maďarsko		
Nemecko		
Poľsko		
Portugalsko		
Rumunsko		
Slovensko		
Slovinsko		
Španielsko		
Taliansko		

ČLENSKÁ ZÁKLADŇA EÚ A NATO

Národný projekt: Budovanie a posilnenie analytických kapacít v rezorte obrany a zavedenie kľúčových znalostných systémov rezortu. Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu.

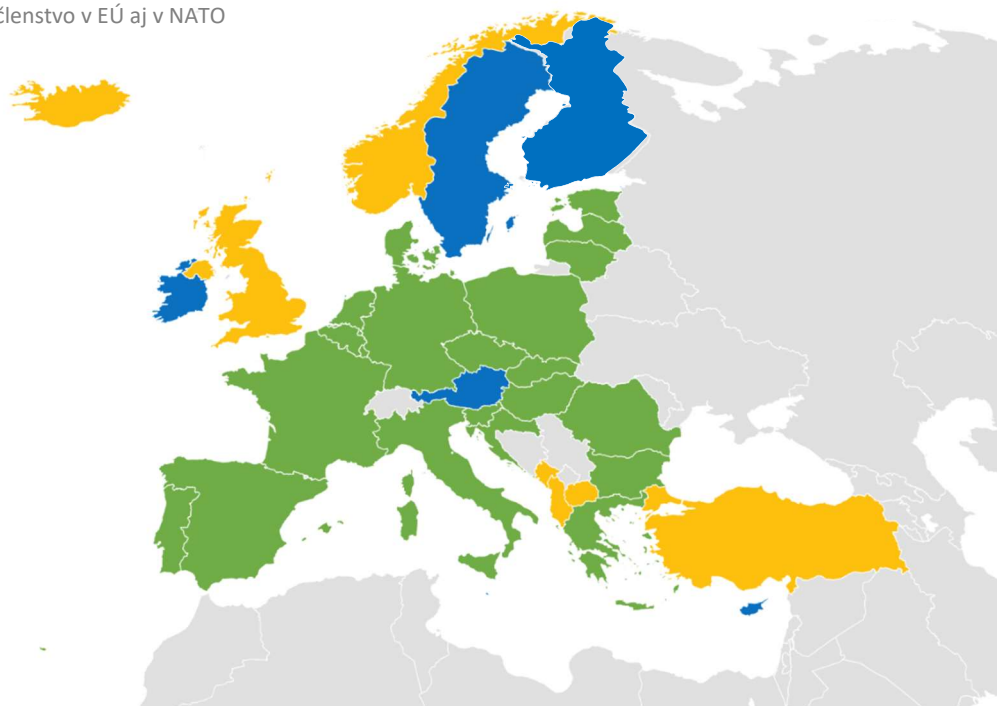
EÚ vytvára priestor pre zapojenie tretích krajín (vrátane UK) do európskych obranných iniciatív.

zároveň aj britské obranné „know-how“. Krajina totiž patrí medzi najväčších prispievateľov do výskumu a vývoja v obrannom sektore v Európe.

Európska únia už prijala viaceré kroky, ktoré umožnia zapojenie tretích krajín do európskych obranných iniciatív. Tým sa otvárajú možnosti spolupráce s EÚ nielen pre Spojené kráľovstvo, ale aj pre ostatné štáty NATO, ktoré nepatria do Európskej únie - predovšetkým USA, Kanadu a Nórsko. Napríklad v kontexte PESCO prijala Rada EÚ 5. novembra 2020 všeobecné pravidlá, na základe ktorých sa budú môcť tretie krajiny zúčastňovať na individuálnych projektoch spolupráce. Tretia krajina však musí preukázať, že jej zapojenie prinesie „pridanú hodnotu“ a „know-how“, pričom na projekte sa bude podieľať aj finančne. Zároveň musí splniť aj celé spektrum ďalších politických, právnych a faktických podmienok – okrem iného zdieľať hodnoty, na ktorých je EÚ založená.

- členstvo len v EÚ (non NATO)
- členstvo len v NATO (non EU)
- členstvo v EÚ aj v NATO

ČLENSKÁ ZÁKLADŇA EÚ A NATO

Zdroj: vlastné spracovanie

Európska závislosť vs. európska autonómia

Spojené kráľovstvo dlhodobo blokovalo viaceré iniciatívy európskej obrannej spolupráce.

S odchodom Spojeného kráľovstva z EÚ sa prehĺbi paradox súčasnej európskej bezpečnostnej a obrannej politiky. Na jednej strane brexit umožní prehĺbenie obrannej spolupráce, ku ktorej sa Briti stavali pomerne rezervovane. Spojené kráľovstvo dlhodobo blokovalo navýšenie rozpočtu Európskeho obranného fondu (EDF), alebo vytvorenie operačného veliteľstva pre vedenie vojenských operácií EÚ (MPCC - Útvar pre plánovanie a vedenie vojenských operácií). Briti tieto kroky považovali za vytváranie duplicití voči aktivitám alebo platformám existujúcim v NATO, čím sa do istej miery zhodovali aj s postojom Slovenska. Veliteľstvo MPCC napokon vzniklo až v roku 2017 potom, čo bolo definitívne potvrdené rozhodnutie UK opustiť Úniu. V súčasnosti veliteľstvo zastrešuje

Národný projekt: Budovanie a posilnenie analytických kapacít v rezorte obrany a zavedenie kľúčových znalostných systémov rezortu. Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu.

vedenie tréningových operácií EÚ v Mali, Stredoafrickej republike a v Somálsku. Zároveň pokračuje spolupráca štátov EÚ v iniciatívach PESCO a CARD, ako aj na pripravovanom EDF. Ten bude v novom viacročnom finančnom rámci EÚ financovaný sumou 8 mld. EUR (bežné ceny). Všetky uvedené iniciatívy majú za cieľ efektívnejšie nasmerovať finančné zdroje pre obranu, znížiť fragmentovanosť európskeho obranného priemyslu a zvýšiť akcieschopnosť Únie ako celku.

Zároveň s rozvojom európskych obranných iniciatív sa však po brexite stane Únia závislejšou od svojich nečlenských štátov. S odchodom Spojeného kráľovstva z EÚ sa pre UK kľúčovou arénou realizácie ich obrannej politiky stane NATO, k čomu sa krajina prikláňala aj v minulosti, pred brexitom. Samotní britskí lídri však ešte nemajú jasnú predstavu o budúcom smerovaní štátu - Boris Johnson vo februári 2020 inicioval hodnotiaci proces obrannej a zahraničnej politiky Spojeného kráľovstva (Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy), v ktorom by sa malo nanovo zdefinovať postavenie Spojeného kráľovstva po brexite a jeho úloha vo svete.

Spojené kráľovstvo je dôležitým partnerom aj pre Slovenskú republiku. Obe krajiny sa zúčastňujú spoločných cvičení a operácií, či už pod hlavičkou NATO, alebo EÚ. Práve budúcnosť zahraničných operácií je témou, ktorá má pre Slovensko z kontextu brexitu veľký význam. Príkladom je vojenská operácia Eufor Althea v Bosne a Hercegovine. Tá je pre Slovensko dôležitá okrem iného kvôli tomu, že Slovensko je od 1. septembra 2012 vedúcou krajinou v LCC (Koordinačné centrum pre styčné a pozorovacie tímy), ktoré dohliada na monitorovanie situácie v krajine. Británia do operácie prispieva veľkou časťou spôsobilostí v oblasti spravodajstva, sledovania a prieskumu (Intelligence, Surveillance and Reconnaissance, ISR), dočasnými zálohami (Intermediate Reserve Force, IRF) či strategickými rezervnými silami (Strategic Reserve Force, SRF). Ich nahradenie po brexite bude pre EÚ výzvou. V súvislosti s brexitom už v roku 2019 úlohu veliteľa operácie EÚ prevzal zástupca náčelníka štábu Vrchného veliteľstva spojeneckých síl v Európe (SHAPE) (od júla 2020 Francúz Brice Houdet) namiesto britského D-SACEUR. Británia zároveň, podobne ako Slovenská republika, podporovala exekutívny mandát operácie Althea, ktorého význam je dlhodobo spochybňovaný. Tvrdý brexit by tak znamenal ďalšie skomplikovanie fungovania tejto, pre Slovensko dôležitej, operácie.

EÚ a NATO: súťaž alebo spolupráca?

Vývoj vzťahov NATO-EÚ v období po roku 2003 (dohoda Berlín plus) je poznačený nedôverou k zvyšovaniu obranných spôsobilostí EÚ. Mimoeurópski členovia NATO sa obávajú najmä vytvárania duplicit a tiež snáh Únie smerovať k obrannej autonómii, čo je ale pri pohľade na európske financovanie obrany a fragmentáciu obranných systémov momentálne nereálne.

Oba bloky sa pritom môžu v mnohom dopĺňať. Nečlenské štáty EÚ, najmä USA, v podstate garantujú európsku bezpečnosť. Pre EÚ majú okrem toho strategický geopolitický význam napríklad štáty NATO s prístupom k arktickej oblasti (USA, Kanada, Island, Nórsko). EÚ si naopak dlhodobo buduje spôsobilosti pri zabezpečovaní humanitárnych misií a krízových situácií bez potreby priamej vojenskej angažovanosti NATO. Od roku 2016 (summit vo Varšave) prebieha úzka spolupráca medzi EÚ a NATO v oblasti boja s hybridnými hrozbami, kybernetickej bezpečnosti či námorných cvičení. V deklarácii z júla 2018 sa oba celky zaviazali k spolupráci pri boji proti terorizmu, zlepšovaniu vojenskej mobility či posilňovaní odolnosti voči chemickým, biologickým, rádiologickým a nukleárnym hrozbám.

Po brexite sa pre UK stane kľúčovou arénou realizácie obrannej politiky NATO.

Pre Slovensko je brexit významný o. i. z hľadiska vedenia operácie Althea v Bosne a Hercegovine.

Je otázne, či brexit prispeje k takémuto komplementárnemu chápaniu vzťahov medzi EÚ a NATO a či tak v budúcnosti v konečnom dôsledku dôjde k prehĺbeniu spolupráce Únie a Aliancie. V každom prípade odchod Spojeného kráľovstva z EÚ pridá ďalšiu vrstvu do už teraz komplexného spektra väzieb medzi týmito dvoma zoskupeniami.

**pozn.: NEEA – Non EU European Allies, členské štáty NATO, ktoré nie sú členmi EÚ*

Článok vyšiel v rezortnom časopise Obrana 1/2021.

Materiál prezentuje názory autora a Analytického útvaru MO SR, ktoré nemusia odzrkadľovať oficiálne názory a politiky Ministerstva obrany SR. Cieľom výstupov AÚ je podnecovať a zlepšovať odbornú a verejnú diskusiu na aktuálne témy v oblasti obrannej a bezpečnostnej politiky štátu. Práca neprešla jazykovou úpravou.